

УДК 378.28

Костенко В.Г., Федішин Я.І. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького***ВИКЛАДАЧ ЯК ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ І ВИХОВАТЕЛЬ**

Вчений, педагог, вихователь – від гармонійного поєднання цих трьох складових залежить авторитет викладача вищої школи, результативність його роботи.

Ключові слова: *вихователь-вихованець, науковець-педагог-вихователь.*

У формуванні світоглядної позиції молоді людини, основне місце належить викладачеві-педагогу. Лише тоді він буде сприятливо впливати на професійну і громадську самосвідомість студентів, коли він щиро захоплений своєю справою. Виникає запитання: як можна сформувати спеціаліста і громадянина, коли за кафедру стає людина, якій внутрішньо чуже, у крайньому випадку, байдуже те, що він хоче донести до свідомості присутніх в студентській аудиторії?

Відповідь така: виховний процес без особистої зацікавленості в ньому викладача, вже з самого початку приречений на невдачу. Система «вчитель-учень», «викладач-студент», спрямована на те, щоб виховати висококваліфікованого спеціаліста, громадянина, патріота. Ефективність виховного процесу залежить від того, наскільки безпосередньо викладач може впливати на свого вихованця.

Роль викладача у виховному процесі традиційно повинна бути завжди в центрі уваги. Про це з особливою силою наголошував і В.О. Сухомлинський. Він писав: «Ми, педагоги, виховуємо людину перш за все тим, що є в нашій душі, – своїми переконаннями і почуттями. Наше слово, звернене до дітей і юнацтва, повинно бути таким, щоб-слухали його затамувавши подих, щоб відчували в ньому вищу правду буття, щоб вірили нам, як вірять сонячному сяйву. Щоб кожне наше повчання було воістину заповітом».

Особистість викладача тоді впливає на розум і почуття студента, коли між ним і молоддю склалися добрі, сердечні стосунки.

Викладач повинен бути не тільки спеціалістом, який навчає студентів своїй науці, але і вихователем, і вченим. Історії відомі приклади, коли важливі відкриття здійснювались у процесі викладання навчального матеріалу. Тому сьогодні вираз «вчений-педагог» має особливе значення. Саме від того, який науковий рівень викладача, залежить його авторитет у студентів, а без такого авторитету викладачеві дуже важко прищеплювати студентам те, що він хоче їм передати.

Спираючись на конкретно-соціологічні дослідження, можна побудувати просту, але виразну, схему, яка розкриває, ким є викладач вузу.

Перша група – це еліта викладачів. Представники цієї групи творці не тільки в науці, а й у практиці навчання та виховання. Вони швидко і правильно орієнтуються в новому, прогресивному, як в науці, так і у виховному процесі, вміють вдало передати студентам знання і подають їх так, щоб присутні в аудиторії засвоювали ці знання під кутом громадянської позиції. Для них студентська аудиторія є не просто місцем виконання обов'язків лектора, а насамперед творча лабораторія. Наукові праці, лекції і семінарські заняття таких викладачів є щось непересічне. Такий викладач є взірцем наслідування для студентів.

Друга група, це люди, які є досвідченими науковцями, але не підготовленими або за своїми природними даними погані викладачі. Можна добре знати свій предмет, але незнання або ігнорування педагогічних основ детермінує низьку засвоєність слухачами того, що виголошується з кафедри або обговорюється на семінарському (практичному) занятті.

Тому, який би не був рівень бажання прищепити своїм вихованцям зацікавленість своїм предметом, цей викладач не знайде відповідного резонансу в душах молоді.

Третя група викладачів – це люди, які випадково попали до вузу. Коли заходить мова про посилення науково-виховної роботи, вони, як правило, маскують свою наукову і громадянську убогість формальними нікому не потрібними заходами, педантичністю і т.п.

Тож коли ми говоримо про особистість викладача, слід розглядати її з декількох боків, але основними є навчання з урахуванням останніх досягнень науки і виховання. На жаль, в окремих навчальних закладах якось непомітно склався поділ викладачів – на тих, хто виховує в основному і тих, хто гордо заявляє, що його справа – давати знання.

Такий поділ вузівського процесу на навчання і виховання донедавна існував у вищих школах Радянського Союзу. Це формувало погляди, згідно з якими відповідність за виховання молоді переносилось на викладачів гуманітарних дисциплін.

Коли ми говоримо «вуз», то вже апіорі в зміст цього поняття закладаємо, що це щось вагомніше стосовно отримання знань, системи виховання, ніж те ж саме в умовах сім'ї. В дійсності, іноді не все є так. Часом буває, що студент отримує добрі знання, але виховний процес проходить наче поза ним.

Всяке виховання вимагає від викладача довіри до людини, вміння на простих прикладах переконати студента. Але для того, щоб досягти виразності, зрозумілості, педагог, щоб ним стати, повинен бути навчений. Цей постулат проходить лейтмотивом через усі праці вчених-педагогів усіх віків і епох, починаючи з античності.

Відомо, що ще найвизначніший серед римських педагогів Марк Фабій Квінтіліан (біля 35-95 р. н.е.) вважав, що вже з самого початку слід виховуватись у такого вчителя, який може дати молодій людині максимум знань і добре виховання.

Якщо людину виховують абияк, то коли вона потрапляє до наставника високого класу, останньому слід виконати подвійне завдання, – зруйнувати те, що було закладене в неї поганим учителем, і розпочати нове формування. Коли Квінтіліана запитували, яким чином розпізнати того доброго вчителя, староримський педагог відповідав: «Добрим наставником є той, який може найскладніші речі пояснити просто, дохідливо, а не той, який надимає щоки, гордо задирає голову, але висловлюється плутано, неясно. Чим гірший педагог, тим думки його так заплутані, що він і сам не знає про що говорить».

Ще з часів Яна Амоса Коменського серед педагогів домінувала думка, що педагогу ще можна якось пробачити огріхи у навчанні і вихованні, коли мова йде про справи другорядні, не пов'язані з магістральними напрямками життя людини, але коли йдеться про формування моральних засад, любові до свого народу, Батьківщини, тут той, хто хоче взяти на свої плечі, образно кажучи, педагогічну ношу, повинен серйозно замислитись. Не можна прищеплювати молодій людині думок, які ні до чого не кличуть і ні до чого не зобов'язують.

Сьогодні можна часто почути питання: в якому напрямі слід проводити виховання молоді, яка навчається? Відповідь може бути однозначною – в напрямі розбудови держави України! Таким чином, відповідь, як ми бачимо знаходиться поряд з кінцевою метою педагогічного впливу і залежить від того, в якій ціннісній системі відліку працює педагогічна думка. Педагогіка пов'язує її вирішення з орієнтацією на визначений результат прикладених зусиль: в якому напрямі вона формує людину, кого вона формує і хто формує.

Педагогіка повинна формувати спеціаліста, патріота, інтелігента. Це ясно, але яка позиція того, хто формує? Під позицією слід розуміти не буденне значення цього слова і не офіційне слововживання, де «позиція» ототожнюється із завченим ідеологічним кліше. Позиція в даному випадку – не просто точка зору чи стереотипні поведінка і мислення, звичка реагувати «як треба» у відповідності до вказівок зверху. В категоріальному статусі вона є усвідомленням життєвої орієнтації, що концентрує в собі всі духовно-душевні сили людини і ревелантна особистісному рівню активності викладача.

В особі викладача студентів приваблює гармонійне поєднання ідеалів, переконань, принципів, поглядів та захоплень. Викладачу слід бути вихователем за переконанням. Студенти високо цінують у викладачеві чисто людські якості: добробуту, такт, уміння зрозуміти іншого.

Для молоді людини, як свідчить практика педагогічної праці, людські якості мають більшу привабливість, цінність ніж професійні.

Спочатку студенти дивляться, яка він людина, а вже потім звертають увагу на те, як він викладає. У популярних викладачів студенти і вчать старанніше, рідко пропускають заняття. Популярність – це синонім поваги, своєрідний аванс довіри.

При проведенні конкретних соціологічних досліджень серед студентів нашого університету на запитання в анкеті «Чи впливає на Вас світогляд

особистості викладача?» ствердно відповіли 72%, «ні» – 20% і «не задумувався (лась)» – 8%.

Можна зробити загальний висновок, що викладач, який хоче щось довести іншим, повинен його мати, який хоче формувати інших – повинен сам бути вихованим, який хоче зробити добрими, кращими інших – сам повинен бути добрим.

Щоб викладачеві досягти мети, якогось успіху, слід побудувати навчання і виховання таким чином, щоб людина сприйняла серцем те, про що Ви їй говорите. Але успіх буде тоді, коли Ви самі щиро повірите в декларовані Вами постулати.

Коли виховний процес проводиться формально, молодь це дуже відчуває. Треба виховні моменти вплітати в тканину лекцій, бесід зі студентами і т.д., але якщо викладач робить це тому, що «так слід робити», що так вимагає програма, Міністерство освіти, ректорат і т.д., результат такого «виховання» – мізерний.

Як слушно підкреслював у праці «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології» К.Д. Ушинський, «... всілякі статuti, розпорядження, програми – найгірші провідники ідей. Уже сам собою поганий той захисник ідей, який береться проводити її тільки тому, що її висловлено в статuti, і який так само візьметься проводити іншу, коли статут зміниться. З такими захисниками і провідниками ідея далеко не піде».

В іншому місці К.Д. Ушинський наголошує: «Хоч би які були докладні і точні інструкції викладання та виховання, вони ніколи не можуть замінити собою недостатність переконань у викладача».

Вихователь (викладання є тільки один з засобів виховання), поставлений віч-на-віч з вихованцями, в самому собі має всі можливості успіхів у вихованні, найголовнішим шляхом людського виховання є переконання, а на переконання можна тільки впливати переконаннями. Всяка програма викладання, всяка метода виховання, не перейшовши в переконання вихователя, хоч би який він був хороший, залишається мертвою літерою, що не має ніякої сили в дійсності. Вплив особи, вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань та заохочень.

Це висловлювання педагога-теоретика можна вважати за методологічну парадигму виховного процесу і оцінки особистості викладача. Давно вже помічено, що вивірені практикою ідеї проявляються в різних середовищах, навіть якщо вони віддалені історично-просторово.

Тож не випадково абсолютна більшість молоді, що брала участь у соціологічному дослідженні, вважає, що вплив на навчання і виховання має такий викладач, який:

- а) може зацікавити інших своїм предметом;
- б) сам активно бере участь у виховному процесі;
- в) ґрунтовно володіє знаннями.

Як свідчать дані конкретно-соціологічних досліджень, студенти розглядають особистість викладача як поєднання високого рівня кваліфікації і вихователя. Людина, яка стає за кафедру, писав К.Д. Ушинський, мусить пам'ятати, що вона не тільки спеціаліст, а й вихователь. «... Медик, історик, філолог, – писав великий педагог, – можуть принести безпосередню користь справі виховання лише тоді, коли вони «не тільки спеціалісти, а й педагоги, коли, педагогічні питання передують у їхньому розумі усім їхнім дослідкам».

Викладач своєю особистістю може надихнути студента не тільки на опанування знаннями з конкретної спеціальності, а й ініціювати його на пошуки шляхів, форм і методів дослідницької діяльності. Практичне залучення студентів у діяльність спрямовану на зміцнення держави, її інститутів є одним з активних способів самоусвідомлення та самоствердження своєї належності до українства. Вихідним пунктом цього самоусвідомлення і самоутвердження студентської молоді є роль викладача-педагога, *викладача-митця, викладача-патріота*.

Література

1. Лозинський В.М. Азбука педагогического труда. – М.: Высшая школа, 1990. С. 32
2. Сухомлинский В.А. Родина в сердце. – М.: Молодая гвардия, 1980. С. 13
3. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – Київ: Радянська школа, 1983. – Т. 1. С. 203

Summary

Kostenko V.G., Fedyshyn Y.I.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytsky

The article deals with the role and the place of a teacher during the process of education.